

Bölüm 1

COVID-19 (YENİ CORONAVİRÜS) SALGINININ SOSYO-PSİKOLOJİK ETKİLERİ VE HASTALIKTA HEMŞİRELİK BAKIMI

Ayşe Saba YALÇIN¹
Nurhan BİNGÖL²

GİRİŞ

Bu derlemenin yazılma amacı, Covid-19 salgını konusunda yapılmış çalışmaların ve bu konudaki bilgilerin değerlendirilmesidir. Çin'de ortaya çıkan, bu hastalıklı sürede tüm dünyaya yayıldığı için küresel salgın olarak kabul edilmiştir⁽¹⁾. Damlacıklar ve temas yolu ile insanları hızla enfekte edebilen, yeni koronavirüs olarak tanımlanan bu virüsün birçok alt tipi bulunmakta ve basit solunumsal semptomlardan daha ciddi klinik bulgulara kadar pek çok hastalığa sebep olmaktadır^(2,3). Bunun yanında toplum içinde hasta olmadığı halde, virüsü taşıyan kişiler hastalık için risk oluşturmaktadır. Genelde hastalığın belirtileri yüksek ateş, kuru öksürük ve aşırı yorgunluktur. Ancak bazı hastalarda ateş belirtileri görülmeyebilir^(4,5). Virüsün vücuda girmesi ile hastalık belirtilerinin başlaması arasında geçen kuluçka dönemi 2-14 gün arasındadır⁽⁶⁾. Bulaşıcılığın fazla olması ve tüm dünya ülkelerinde görülen vaka sayılarındaki hızlı artış virüsün bugün ve gelecekte tehdit olabileceğini göstermektedir^(7,8). Salgında her yaşta bireyler ve hastalar ile yakın etkileşimi olan sağlık çalışanları risk altındadır ve Covid-19 salgınındaki ilerlemenin bu şekilde devam etmesi durumunda hastalananların sayısı giderek artacaktır.

Son yılların en büyük küresel problemi haline gelen Covid-19 salgını, gün geçtikçe daha kötü sonuçlara yol açmaya devam etmektedir.

Konuya İlişkin Araştırmalar

Salgın ortaya çıktığı andan itibaren, konuya ilişkin başta sağlık alanında olmak üzere pek çok alanda çalışmalar yapılmıştır. Tarih boyunca pek çok salgın hastalık yaşanmış ve bu dönemlerde hastalık hakkında bilinmezlik ve çaresizlik ile toplumda uyum bozularak stres yönetiminde başarısız kalınmıştır⁽⁹⁾. Travmalar, aniden

¹ Öğr. Gör. Psk. Dr., Ankara Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, syalcin@ankara.edu.tr

² Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO, nbingol@ankara.edu.tr

kullanımını ihmal etmemek,tedbirler ile hastalığın önleneyeğine inanmak, abartılı, kaygı veren asılsız mesajlara inanmamak önemlidir. Ailenin kararlı, kendine güvenen yaklaşımı çocuk için önemli olduğundan sosyo-psikolojik etkiler,sağlıklı iletişim ile kontrol altında olacaktır. Bu sürecin başarı ile geçeyeğine inanarak bu günleri sabırla geçirmek, kurallara uyararak geçirmek,olumlu düşünerek, stres yönetimini bilmek önemlidir. Küresel ısınma ile birlikte yeni virüsler ile de karşılaşabileceğimiz gerçeğinden hareket ederek, toplu yaşam nedeniyle bulaşıcı hastalıkların insandan insana geçebileceği gerçeği unutulmaksızın,pandemi karşısında nasıl davranmamız gerektiğini bilmek bu konuda kaygı ve korkuya kapılmadan gereken kuralları uygulamak önemlidir.Tüm bu önlemlere rağmen yine de etkilenen bireylerin tedavi ve bakımının yönetilmesi için sağlık çalışanlarına büyük roller düşmektedir. Salgından etkilenen ya da etkilenme riski olan bireylere hem tedavi uygulamaları hem de bireye bakım verme işlemleri sırasında en uzun süre hasta ile temasta bulunan sağlık ekibi üyesi hemşirelerdir. Sağlıklı bireylerin mevcut sağlık durumlarının bozulmaması ve hastaların iyileşmelerinde hemşirelere ve tüm sağlık elemanlarına büyük sorumluluklar düşmektedir.

Sonuç olarak, hastalık sürecinde ve Covid-19'lu hastaya müdahale-bakım sırasında, sağlık çalışanlarının önemli görevleri bulunmaktadır. Sağlık çalışanları bütüncül çalışma halinde, hastalığın sosyo-psikolojik etkilerini, hastaların iyileşme sürecini vepandeminin yayılma durumunu kontrol edebileceklerdir.

KAYNAKÇA

1. WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020. <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020#:~:text=WHO%20has%20been%20assessing%20this,to%20use%20lightly%20or%20carelessly>. Erişim tarihi: 19.07.2020.
2. Uğraş-Dikmen, A., Kına, H. M., Özkan, S., & İlhan, M. N. (2020). COVID-19 Epidemiyolojisi: Pandemiden ne öğrendik. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, 1(Özel Sayı), 29-36.
3. Wang, J., & Wang, Z. (2020). Strengths, weaknesses, opportunities and threats (swot) analysis of China's prevention and control strategy for the COVID-19 epidemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(7), 1-17. doi:10.3390/ijerph17072235.
4. Shen, K., Yang, Y., Wang, T., Zhao, D., Jiang, Y., Jin R. ve diğerleri (2020). Diagnosis, treatment, and prevention of 2019 novel coronavirus infection in children: experts' consensus statement. *World J Pediatr*. 2020 Jun;16(3):223-231. doi: 10.1007/s12519.020.00343-7.
5. Ziff, AL. ve Ziff, RM. (2020). Fractal kinetics of COVID-19 pandemic (with update 3/1/20). *MedRxiv*, doi: <https://doi.org/10.1101/2020.02.16.20023820>.
6. Tan, WJ., Zhao, X., Ma, XJ. et al. (2020). A novel coronavirus genome identified in a cluster of pneumonia cases—Wuhan, China 2019–2020. *China CDC Weekly*, 2:61-62.
7. Paules, CI., Marston, HD., Fauci, AS. Coronavirus infection—more than just the common cold. *JAMA* [published online January 23, 2020]. DOI:10.1001/jama.2020.0757.
8. Munster, VJ., Koopmans, M., Van, D., et al. A novel coronavirus emerging in China – key questions for impact assessment. *N Engl J Med* [published online January 24, 2020]. DOI:10.1056/NEJMp2000929.

9. Cheng, S. K., Wong, C. W., Tsang, J., & Wong, K. C. (2004). Psychological distress and negative appraisals in survivors of severe acute respiratory syndrome (SARS). *Psychological Medicine*, 34(7), 1187-1195. doi:10.1017/s003.329.1704002272.
10. Janoff-Bulman, R., Berg, M. (1998). Disillusionment and the creation of value: From traumatic loss to existential gains. *Perspectives on Loss: A Sourcebook*. Editör: John H. Harvey. pp:35-47.
11. Özatay, F., & Sak, G. (2020). COVID-19'un ekonomik sonuçlarını yönetebilmek için ne yapılabilir? *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, 1-8. <https://www.tepav.org.tr> adresinden alındı.
12. Mak, I. W., Chu, C. M., Pan, P. C., Yiu, M. G., & Chan, V. L. (2009). Long-term psychiatric morbidities among SARS survivors. *General Hospital Psychiatry*, 31(4), 318-326. doi:10.1016/j.genhosppsych.2009.03.001.
13. Chua, S. E., Cheung, V., McAlonan, G. M., Cheung, C., Wong, J. W., Cheung, E. P., & Tsang, K. W. (2004). Stress and psychological impact on SARS patients during the outbreak. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 49(6), 385-390. doi:10.1177/070.674.370404900607.
14. Calhoun, L. G., & Tedeschi, R. G. (1999). *Facilitating posttraumatic growth: A clinician's guide*. London: Erlbaum.
15. Strong, P. (1990). Epidemic psychology: A model. *Sociology of Health & Illness*, 12(3), 249-259.
16. Karapıçak, Ö. K., Aslan, S., & Utku, Ç. (2012). Panik bozukluğu, somatizasyon bozukluğu ve hipokondriaziste sağlık kaygısı. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 43-51.
17. Karadağ, G. H. (2019). *Dijital hastalıklar*. İstanbul: DER Yayınları.
18. Perlman S. Another Decade, Another Coronavirus. *N Engl J Med* 2020; 382:760.
19. Taylor, S. (2019). *The psychology of pandemics: Preparing for the next global outbreak of infectious disease*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
20. Columbus, C., Brust, K.B. ve Arroliga, A.C. (2020). 2019 Novel coronavirus: an emerging global threat. *Baylor University Medical Center Proceedings*, DOI: 10.1080/08998.280.2020.1731272, 1-4.
21. Ahmad, T., Khan, M., Khan, F.M. ve Hui, J. (2020). Are we ready for the new fatal Coronavirus: scenario of Pakistan?. *Human Vaccines & Immunotherapeutics*, DOI: 10.1080/21645.515.2020.1724000.
22. Chiodini, J. (2020). Maps, masks and media – Traveller and practitioner resources for 2019 novel coronavirus (2019-nCoV) acute respiratory virus. *Travel Medicine and Infectious Disease* 33 (2020). 101574.
23. Bogoch, I. I., Watts, A., Thomas-Bachli, A., Huber, C., Kraemer, M. U. G., ve Khan, K. (2020). Potential for global spread of a novel coronavirus from China. *Journal of travel medicine*, 2020, 1-3.
24. Da Silva A.G., Miranda D.M., Teles A.I.S., Malloy-Diniz L.F., Diaz P.A., Palha A. P. (2020). Mental health: why it still matters in the midst of a pandemic, *Brazil Journal of Psychiatry*.
25. Holt-Lunstad, Julianne, Timothy B. Smith, and J. Bradley Layton. "Social relationships and mortality risk: a meta-analytic review." *PLoS Med* 7.7 (2010): e1000316.
26. Çelik, R., Demir, M., Çetin, B., & Sarı, K. (2017). *Fear culture and health: Discourse analysis of zika virus news*. E. Doğan, & E. Geçgin içinde, *Current Debates in Public Relation, Cultural & Media Studies* (s. 87-113). London: IJOPEC Publication.
27. United Nations International Children's Emergency Fund. (2020). *Tips for Young People: Staying Safe Online During the Covid-19 Pandemic. Creating Positive Childhood Experiences*.
28. McCombs, J.S., Pane, J.F., Augustine, C.H., Schwartz, H.L., Martorell, P., Zakaras, L. (2020). Near-Term Effects of Voluntary Summer Learning Programs on Low-Income Students' Learning Opportunities and Outcomes.
29. Yalçın, S. (2018). *Psikoloji*. Songür Eğitim Hizmetleri.
30. Yalçın, S. (2019). *İletişim Becerileri*. Songür Eğitim Hizmetleri.
31. Onder G, Rezza G, Brusaferro S. Case-Fatality rate and characteristics of patients dying in relation to COVID-19 in Italy. *JAMA* 2020, [CrossRef]

32. Liu K, Chen Y, Lin R, Han K. Review-Clinicalfeatures of COVID19 in elderlypatients: A comparisonwithyoungandmiddleagedpatients. *J. Infect.* 2020.
33. Peeri NC, Shrestha N, Rahman MS, Zaki R, Tan Z, Bibi S, Baghbanzadeh M, Aghamohammadi N, Zhang W, Haque U. The SARS, MERS andnovelCoronavirus (COVID-19) epidemics, thenewestandbiggest global healththreats: Whatlessons have we learned? *Int J Epidemiol.* 2020, doi:10.1093/ije/dyaa033. [CrossRef]
34. Li Q, Guan X, Wu P, Wang X, Zhou L, Tong Y, Ren R, Leung KS, Lau EH, Wong JY, et al. Earlytransmissiondynamics in Wuhan, China, of novelcoronavirus-infectedpneumonia. *N. Engl. J. Med.* 2020, [CrossRef].
35. WHO Director-General'sopeningremarks at themediabriefing on COVID-19 - 11 March 2020. <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020#:~:text=WHO%20has%20been%20assessing%20this,to%20use%20lightly%20or%20carelessly>. Erişim tarihi: 19.07.2020.
36. T.C. Sağlık Bakanlığı. COVID-19 Pandemi Döneminde Halka Açık Alanların Temizlik ve Dezenfeksiyonu. Güncellenme Tarihi: 03.05.2020. <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/toplumda-salgin-yonetimi/COVID19-PandemiDonemindeHalkaAcikAlanlarınTemizlikVeDezenfeksiyonu-03052020.pdf>. Erişim tarihi: 19.07.2020.
37. Huang, C.,Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., Hu, Y., Zhang, L., Fan, G., Xu, J., Gu, X. et al.(2020). Clinicalfeatures of patientsinfectedwith 2019 novelcoronavirus in Wuhan, China. *Lancet*, 395(10223):497-506.
38. Yang, H.,Zhenga, Y., Goua, X.,Pua, K.,Chena, Z., Guoa, Q., Jia, R., Wangb, H., Wanga, Y., Zhou, Y. (2020). Prevalence of comorbiditiesanditseffects in patientsinfectedwith SARS-CoV-2: a systematicreviewand meta-analysis. *International Journal of InfectiousDiseases*, 94, 91-95.
39. Sofulu, F., Özgürsoy Uran, B.N., Ünsal Avdal, E., Tokem, Y. COVID-19 Salgınında Kronik Hastalıklarda Hemşirelik Yönetimi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2020; 5(2): 147-151.
40. She, J., Jiang, J., Ye, L., Hu, L., Bai, C., &Song, Y. (2020). 2019 novelcoronavirus of pneumonia in Wuhan, China: Emergingatattackandmanagementstrategies. *ClinicalandTranslationalMedicine*, 9(1):19. <http://doi.org/10.1186/s40169.020.00271-z>.
41. Smith, G. D., Ng, F., &HoCheungLi, W. (2020). COVID-19: Emergingcompassion, courageandresilience in theface of misinformationandadversity. *Journal of ClinicalNursing*, (9-10):1425-1428. <http://doi.org/10.1111/jocn.15231>.
42. Choi, K. R., SkrineJeffers, K., &Logsdon, M. C. (2020). Nursingandthenovelcoronavirus:Risk-sandresponsibilities in a global outbreak. *Journal of AdvancedNursing*, Epubahead, 1-2. <http://doi.org/10.1111/jan.14369>.
43. Jackson, D., Bradbury-Jones, C., Baptiste, D., Gelling, L., Morin, K., Neville, S., & Smith, G.D. (2020). Life in thepandemic: somereflections on nursing in thecontext of COVID19. *Journal of ClinicalNursing*, Ahead of print, 1-3. <http://doi.org/10.1111/jocn.15257>.
44. Yürük Bal, E. & Çelik, H. Covid-19 Salgını ile Mücadelede Hemşirenin Rolü. *Türkiye Klinikleri J NursSci.* 2020;12(2):300-4. DOI: 10.5336/nurses. 2020-75315.